

VIKINGSTAD KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Vikingstad församling

Linköpings kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

2002

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

VIKINGSTAD KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Vikingstad församling

Linköpings kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Kulturminneslagen och begravningslagen	2
Kulturhistorisk bedömning	3
Inventeringens uppläggning och rapport	3
Översiktskarta	4
Vikingstad kyrkogård	4
Kyrkogårdens omgivning	4
Vikingstad kyrka	5
Kyrkogårdens historik	6
Översiktlig beskrivning av vegetation m m – Karta	8
Beskrivning av den gamla kyrkogården	9
Översiktlig beskrivning av vegetation m m – Karta	15
Beskrivning av den nya kyrkogården	16
Källor	20
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	21
Förklaring till exempellistan	21
Utvärderingskarta	22
Bilagor	
Exempellista	
Fotografier	

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården.
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner.
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144) säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare

säger lagen: ”Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

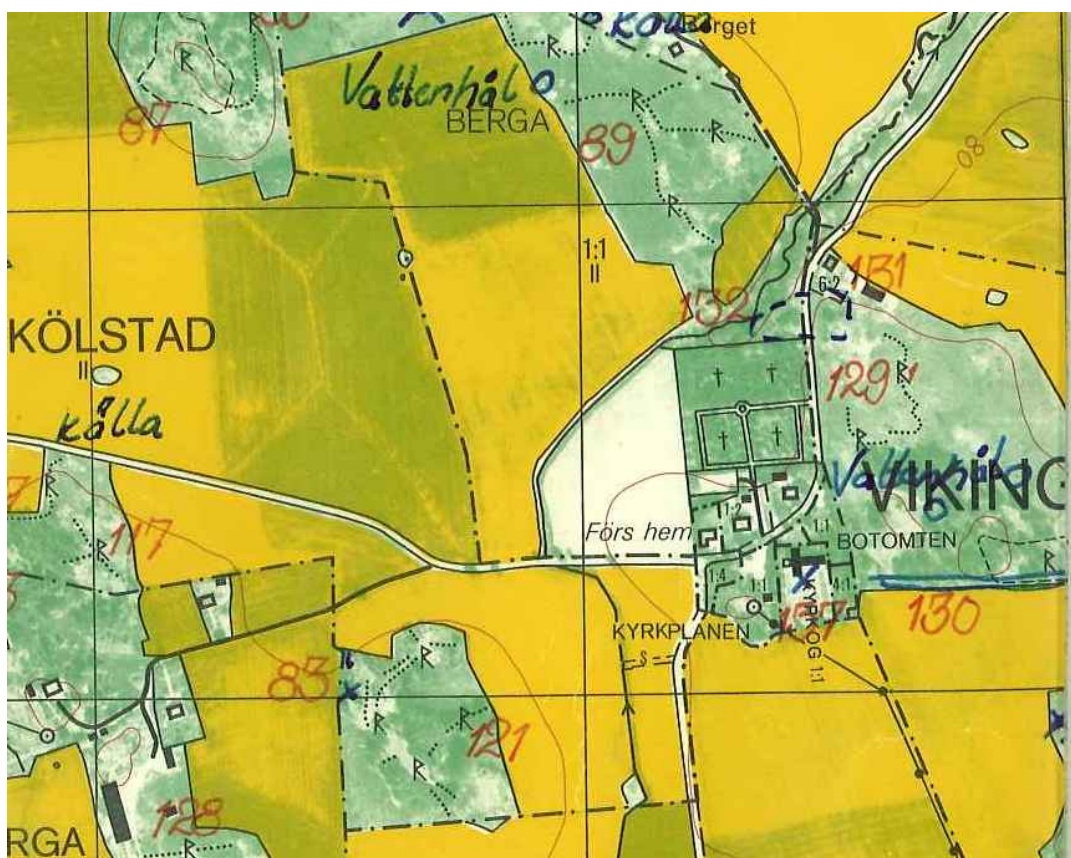
Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilhistoria och om begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistorisk värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt länsmuseumerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit länsmuseumets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Anita Löfgren Ek, Östergötlands länsmuseum 2002. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands länsmuseum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 085 45 Vikingstad, 1982. På kartan ser den nya kyrkogården norr om bebyggelsen ut att vara mer avskild från kyrkan än den upplevs på plats.

VIKINGSTAD KYRKOGRÅRD

Vikingstad kyrka och kyrkogård ligger knappt 2 km sydöst om dagens samhälle Vikingstad. Kyrkogården består av en äldre del söder om landsvägen och en ny del norr om vägen. Den gamla kyrkogården har en oregelbundet rektangulär utsträckning i nord/sydlig riktning och kyrkan ligger på den norra delen med långhuset i väst/östlig riktning. Den nya kyrkogården är i det närmaste kvadratisk och den norra delen har karaktär av skogskyrkogård.

Vikingstad kyrka, se beskrivning nedan, uppfördes efter sammanslagning av Vikingstad och Rakereds socknar. Rakereds kyrka med omgivande kyrkogård låg ca 1 km nordöst om Vikingstad kyrka.

Kyrkogårdens omgivning

Vikingstad kyrkby är belägen på en svag höjd utefter en äldre vägsträckning mellan Linköping och Mjölby och ligger omgiven av öppna fält och åkrar. Här finns en f d skola, ett f d kommunalhus samt ett församlingshem. Nordväst om kyrkan ligger den f d kyrkskolan från 1863 i 1½ våning med grå spritputsade fasader och sadeltak belagt med röda cementpannor. Bredvid skolan ligger det f d kommunalhuset/fattigstugan byggt

1870 i 1½ våning med vita stänkputsade fasader och sadeltak belagt med takpannor av rött cementtegel. Församlingshemmet från 1958, som ligger på andra sidan skolan, har fasader av gult tegel och ett högt, valmat, tegeltäckt sadeltak. Prästgården, som är byggd 1824, ligger ca en km väster om kyrkan.

Utsnitt ur häradsökonomiska kartan 1868-77, Gammalkil. Alléer leder fram till kyrkan från väster och söder.

Vikingstad kyrka

Vikingstad är en medeltida sockenbildning som finns omnämnd på 1300-talet. Den nuvarande kyrkan uppfördes 1765-68 efter att beslut tagits om sammanslagning av Rakereds och Vikingstad socknar samt uppförande av en gemensam kyrka. Båda de medeltida sockenkyrkorna revs för att lämna material till den nya kyrkan, som byggdes 30 meter nordöst om Vikingstad gamla kyrka. Anders Hansson var byggmästare till kyrkan som är murad i gråsten med vita slätputsade fasader och ett högt mansardtak samt spånklädd tornhuv. Långhuset är rektangulärt med rakslutet kor, sakristia i norr och torn i väster. Huvudingången är via tornet i väster och ett vapenhus med ingång finns även centralt placerat på södra sidan. Kyrkan är uppförd i brytningstiden mellan rokoko och nyklassicism och uppvisar drag från båda stilar. Interiören kom inte att färdigställas förrän 1783 och är typisk för den nyklassicistiska salskyrkan, präglad av ljus och rymd samt med en sparsmakad och ljust hållen inredning. Till kyrkogården hör ett sockenmagasin från 1814, och i kyrkans omgivning finns den f d kyrkskolan och det f d kommunalhuset som vittnar om kyrkplatsens tidigare betydelse som sockencentrum.

Kyrkogårdens historik

Uppgifter om kyrkogårdens historik har i huvudsak hämtats från Östergötlands läns museums topografiska arkiv och bibliotek. Uppgifter om äldre lantmäterikartor är hämtade från Lantmäteriets webbsida.

Kyrkogården har sedan medeltiden vuxit fram runt den medeltida kyrkan. En geometrisk karta 1696 över bl a Vikingstad prästgård visar även ”Wickensta” kyrka med kyrkogård. Inga öppningar är markerade i kyrkogårdens omgärdning. Norr om kyrkogården ligger en ”kläckarestuga”.

Ett flygfoto från 1935 visar kyrkogården med häckomgärdade grusgravar. De häckomgärdade grusgravarna finns även på ett flygfoto från 1950 då man även ser den sydöstra delen av nya kyrkogården. Det verkar som om denna del av den nya kyrkogården planerades först. Ett flygfoto från 1959 visar enbart enstaka grusgravar på gamla kyrkogården. Troligen har kyrkogården lagts om mellan 1950 och 1959. Man ser rygghäckar söder om kyrkan i den utsträckning som häckarna har på gällande gravkarta. På nya kyrkogården syns nu även rundeln på kyrkogårdens centrala del.

Flygfoto från 1950. Söder om kyrkogården är det till största delen omgärdade grusgravar. På den nya kyrkogården används den sydöstra delen, dagens kvarter A. Foto i Östergötlands läns museums samlingar.

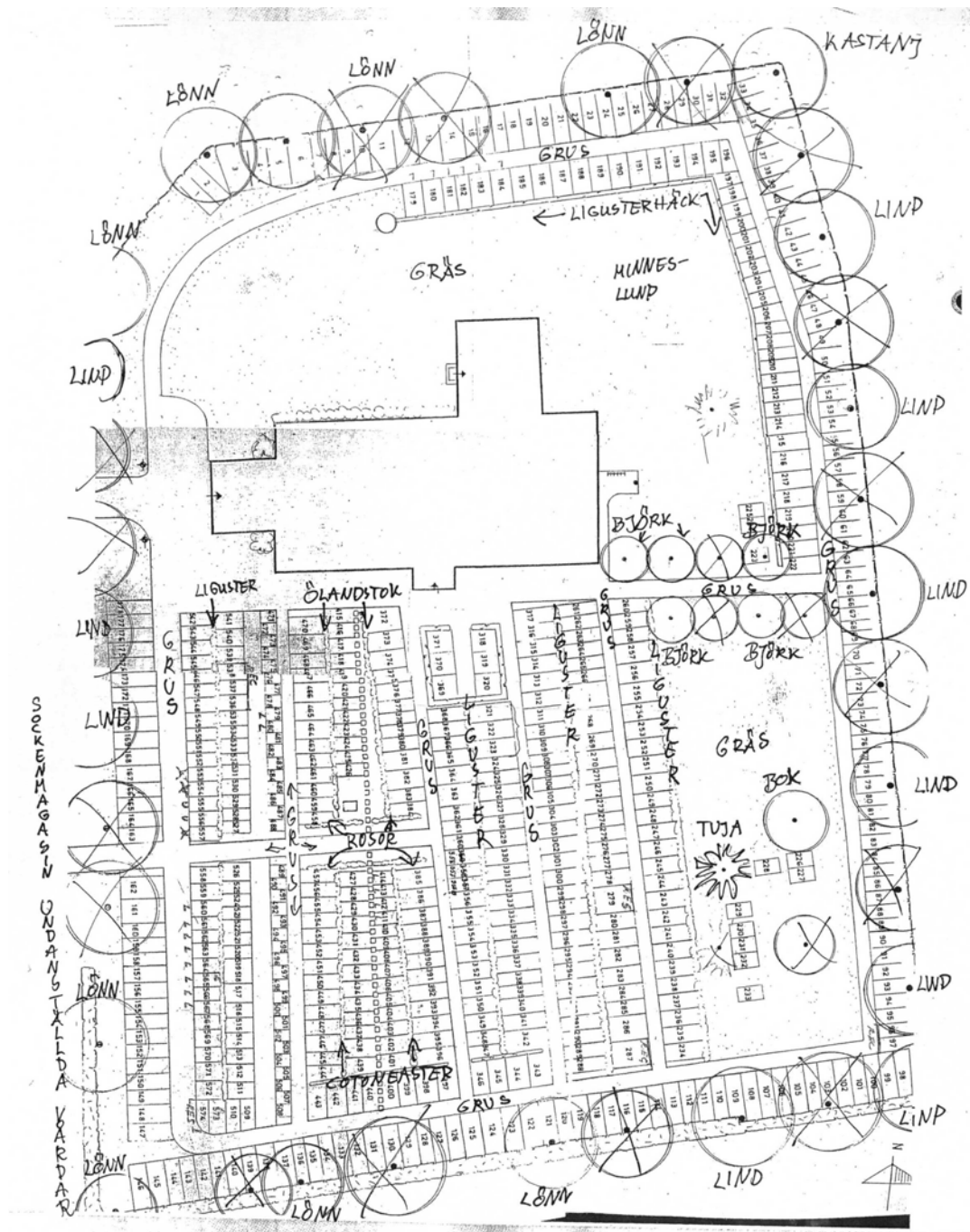

Flygfoto från 1959. Sedan tidigare foto från 1950 har den gamla kyrkogården lagts om och de flesta grusgravarna tagits bort. Den nya kyrkogårdens sydvästra del, dagens kvarter B, har anlagts liksom mittplatsen i norr. Foto i Östergötlands läns museums samlingar.

Troligen anlades den nya kyrkogården på 1920-talet, då de äldsta bevarade gravvårdarna är från den tiden. Dessutom hade man enligt uppgift en trädgårdsintresserad kantor i församlingen då, och han kan ha arbetat för anläggandet av denna nya kyrkogård. År 1960 lämnades ett ceremonikors av ek i gåva av lantbrukare Nils Larsson, Gustad Aspegård, till den nya kyrkogården.

I samband med schaktningar 1982 för takvattenavlopp utfördes en antikvarisk kontroll. Schaktningen gick utmed kyrkans sydmur och sydöst om sydportalen påträffades murrester av fint huggen granit.

Länsstyrelsen lämnade tillstånd till anläggande av minneslund 1989. Minneslunden ligger nordöst om kyrkan.

Vikingstad gamla kyrkogård. Vegetation m m. Norr är i bildens överkant.

BESKRIVNING AV DEN GAMLA KYRKOGÅRDEN

Den gamla kyrkogården saknar kvartersindelning. Gravnumreringen börjar i nordväst invid muren, fortsätter i en rad invid muren runt kyrkogården till västra ingången, går därefter i en rad norr och öster om kyrkan och sedan söder om kyrkan i nord/sydliga rader.

Den gamla kyrkogården från sydväst.

Allmän karaktär

Den gamla kyrkogården, som omger kyrkan, har en öppen men strikt karaktär med relativt lågt hållna rygghäckar i nord/sydlig riktning av olika typer på den större södra delen. Den sydöstra delen består i dag till största delen av öppen gräsyta med endast ett fåtal vårdar. Här låg enligt uppgift troligen ett linjegravsområde för de enklare begravningarna. Området norr om kyrkan har en annan karaktär med stor gräsyta, minneslund och en rad gravar, förutom raden utmed kyrkogårdsmuren.

Omgärdning

Väster: (Norr om västra ingången) en kallmurad halvmur, ca 0,9-1,3 m hög av ca 0,6-1,6 m stora tuktade gråstensblock i 2-3 jämna skift. Murens nordvästra hörn gör en stor böj och vid sockenmagasinet/gravkapellet går muren i en rät vinkel mot väster med en trappa upp till byggnaden.

(Söder om västra ingången): muren börjar söder om sockenmagasinet/gravkapellet och är ca 1,0 m hög och 1,5 m bred. Muren är kallmurad av ca 0,4-0,6 m stora gråstenar med mindre kilsten. Det finns en del mossa på muren.

Norr: den norra muren är en ca 1,2 m hög kallmurad halvmur av ca 0,75-1,2 m stora tuktade gråstensblock i 2-3 skift.

Öster: en kallmurad ca 0,65-1,2 m hög halvmur av tuktade gråstensblock ca 0,5-1,35 m stora i 2-3 skift.

Söder: sydvästra hörnet är rundat. Ett 20-tal meter från sydöstra hörnet ligger stora gråstensblock i grunden och järnwire fäst i fyra järnstolpar i blocken verkar hålla upp muren. Muren består annars av ca 0,3-0,6 m stora gråstenar, längst i öster är det genomgående huggna små gråstensblock på utsidan, ej in mot kyrkogården. Delvis bevuxen med mossa.

Nordöstra murhörnet.

Södra muren från sydväst.

Västra ingången.

Ingångar

Väster: pargrind i järnsmide med konkavt krön. Nedre delen har smidda ornament mellan spjalorna. Grindstolparna är kraftiga, fyrkantiga och uppdelade i tre delar: bas, mellandel och krön som är något avfasat upptill, samtliga i granit.

Norr: norr om sockenmagasinet/gravkapellet går en trappa upp i en muröppning. Trappan har granitsteg.

Kyrkogårdens norra del från nordöst.

Kyrkogårdens södra del från nordväst.

Kyrkogårdens västra del från norr.

Kyrkogårdens östra del från norr.

Vegetation

Väster: en lind och en mindre lönn i trädkransen norr om västra grinden. Två lindar och en lönn söder om västra grinden (lindarna närmast grinden). Olika buskar växer i slänten till muren, bl a oxbär och måbär.

Norr: i trädkransen finns från väster tre relativt unga lönnar och en kastanj. En klippt rygghäck av liguster, ca 0,45-0,75 m hög, går norr och öster om kyrkan. Vid kyrkväggen växer oxbär, liksom buskage med bl a spirea.

Öster: i trädkransen finns fem lindar och stubbar efter ytterligare fem träd. Utmed gången från kyrkan och österut växer fyra stycken björkar och på den öppna gräsyten söder därom finns en bok och en tuja, som troligen hört till en grav.

Söder: i trädkransen finns från väster tre lönnar och två lindar, varav den västra linden är grov. Rygghäckar söder om kyrkan går i nord/sydlig riktning och består från väster av: klippt ca 0,9 m hög liguster, klippt ca 0,8 m hög cotoneaster söder om grusgången och ölandstok norr om grusgången. Samma följer ytterligare en gång. Flankerande grusgången från sockenmagasinet/gravkapellet till den nord/sydliga mittgången växer intill dessa häckar, rosbuskar (väster/öster) och nere vid södra grusgången en klippt ca 0,8 m hög ligusterhäck. Därefter åt öster följer tre klippta ca 0,7 m höga ligusterhäckar.

Utmed muren växer bl a spirea- och berberisbuskar. Prydnadsenar vid en stenramsgrav och en ca 1,2 m hög klippt tujahäck vid graven intill södra kyrkporten. Två höga formklippta tujor vid en grav.

Gångsystem

En bred gång av cementstenplattor leder fram till kyrkans västportal. Grus ligger på ömse sidor och går över i grusgången som går runt kyrkogården. En kort grusgång leder från sockenmagasinet/gravkapellet och vidare fram till den nord/sydliga mittgången. En grusgång går från södra huvudgången mot norr till kyrktornet, två stycken mot norr till kyrkans sydportal och en mot norr till grusgången intill kyrkan. Grusgången söder om kyrkan mynnar ut i huvudgången runt kyrkogården. En grusgång går i nord/sydlig riktning öster om kyrkan till minneslunden och en går till minneslunden från östra huvudgången. Det är fint krossgrus på gångarna.

Gravvårdstyper

Det är stor variation av gravvårdar. Här finns fem gravvårdar från 1600-talet i kalksten. En av dem står undanställd utanför västra muren. Krönen är täckta med blyplåt. Det finns förhållandevis många gravvårdar från 1800-talet, bl a ett avbrutet livsträd och två bautastenar. Det finns ytterligare bautastenar från början av 1900-talet. Här finns även två hällar, obelisker och en uppslagen bok. Några större familjegravar finns, bl a en grusgrav omgärdad av en hög tujahäck tillhörig släkten Lagerfeldt och en grusgrav omgiven med järnsmidesstaket. Det finns ytterligare en grav med järnsmidesstaket och tre gravar med stenram.

Kalkstensvård från 1600-talet.

Avbrutet livsträd över en rusthållare.

Grusgrav omgärdad av tujahäck.

Felhuggning.

(Kommentar år 2006: efter fältinventeringen påträffades en mycket välbevarad gravbräda i trä påträffats. Den var marmoreringsmålad och hade en utförlig gravtext.)

Minneslund

Norr om sakristian ligger minneslund. I öster och norr är den inhägnad av den ligusterhäck som går bakom intilliggande gravar. I söder finns små idegransplantor vid den grusgång som leder in i minneslund. På gräsmattan finns ett stort träkors, en vattendamm och en byggd, spritputsad upphöjning för vaser och ljus. Här finns också trädgårdsbelysning. Vid ytterligare en grusgång finns bänk, lövbuskar, idegransbuske, ”minnesstenen” och perenna växter. I minneslund finns även små sorgeträd och buskrosor.

Sockenmagasin/gravkapell från nordöst.

Minneslund från sydöst.

Byggnader

I anslutning till kyrkogårdens västra del finns ett sockenmagasin från 1814 där man tidvis har använt bottenvåningen som bisättningsrum och övervåningen som slöjdsal. Det är uppfört av tegel i två våningar med vita spritputsade fasader och sadeltak täckt med enkupigt tegel. Dörren och fönsterluckorna är klädda med spontad panel i fiskbensmönster. Till övre våningen fanns tidigare en utvändig trätrappa, men i dagläget nås övervåningen endast via stege. I övre våningen inreddes en slöjdsal 1893 som användes fram till 1950-talet. Bottenvåningen har använts som bisättningsrum och är belagt med ett kalkstensgolv, väggarna är vitputsade och taket är ett plant gråmålat trätak.

Övrigt

Utanför västra muren och söder om sockenmagasinet/gravkapellet står ett 50-tal gravvårdar lutade mot muren, bl a tre äldre kalkstensvårdar och stenar från omkring 1900 i svart granit.

Belysningen består av trästolpar med kantig kupa av råglas.

Kulturhistorisk bedömning

Vikingstad kyrka, gamla kyrkogård med murar och grind, trädkrans samt det gamla sockenmagasinet bildar en samlad miljö med mycket höga kulturhistoriska värden. Kyrkogårdsmurarna är av olika ålder och med olika läggningsteknik. Grindarna betonar kyrkans västparti och markerar ingången till, som man kunde säga i äldre tid, ”Guds åker”. Trädkransen visar på det parkideal som blev vanligt för våra kyrkogårdar när det

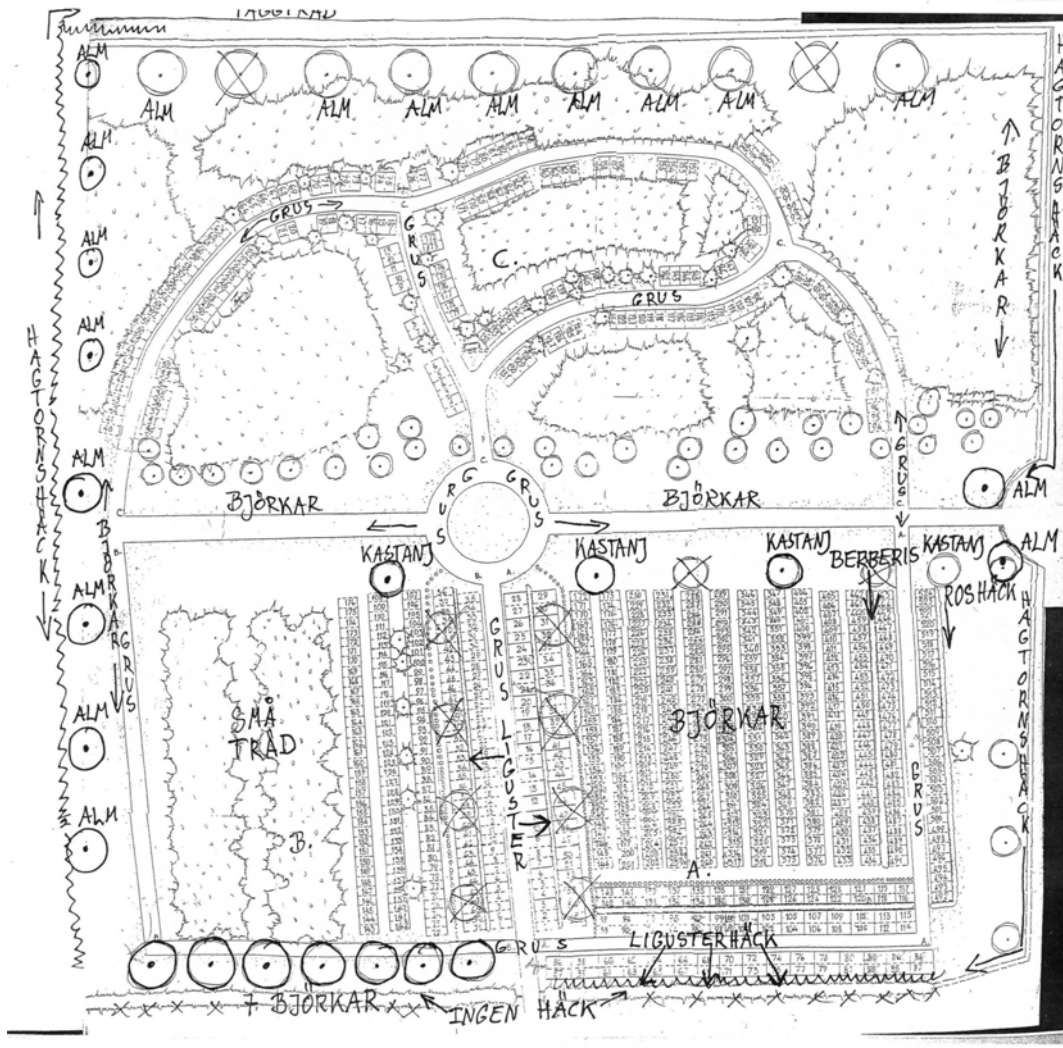
gäller landsbygden framför allt från mitten av 1800-talet. Det bevarade sockenmagasinet från 1814 representerar en under 1700- och 1800-talen betydelsefull samhällsinrättning vars funktion var att lindra nöden under missväxtår och fungera som socknarnas lånekassa. Endast ett fåtal sockenmagasin finns bevarade i länet. Magasinet har även använts för skolan och för begravningsverksamhet.

Grusgångarna har haft denna utsträckning åtminstone sedan mitten av 1900-talet och markerar kyrkogårdens indelning.

Det är av stor vikt att bevara den struktur som var så vanlig på våra kyrkogårdar från framför allt mitten av 1800-talet och framåt – att förlägga de stora köpegravarna utmed kyrkogårdsmuren och i ytterkanterna av kvarteren. I Vikingstad kan man se detta bl a på de stora familjegravarna med sina bautastenar. Släkten Lagerfeldts grav invid kyrkans sydportal har ett läge som var mycket vanligt för socknens ledande släkt. Av äldre fotografier att döma var det fram till mitten av 1900-talet till övervägande del grusgravar med häckomgärdning på kyrkogården, och i dag finns endast två av dessa grusgravar bevarade. Omgärdning med häck, järnstaket eller senare stenram var ett vanligt sätt att markera de stora familjegravarna.

Rygghäckarna är viktiga för att bevara kyrkogårdens strikta karaktär framför allt söder om kyrkan.

Ett högt eller mycket högt kulturhistoriskt värde finns i enskilda gravvårdar, där de ålderdomliga gravarna från 1600-talet speglar kyrkogårdens långa kontinuitet. Eventuellt står flera av dem på ursprunglig plats. Det finns ett relativt stort antal gravvårdar från 1800-talet bevarade. Bland tidstypiska gravvårdar kan avbrutet livsträd och uppslagen bok nämnas. Titlar på gravvårdar säger en del om näringsliv och social struktur i en socken. Vanliga titlar är landtbrukare och hemmansägare. Andra titlar med anknytning till jorden och ägandet är rusthållare och säteriägaren. Bland vår tids titlar märks ombudsman.

Vikingstad nya kyrkogård. Vegetation m m. Norr är i bildens överkant.

BESKRIVNING AV DEN NYA KYRKOGÅRDEN

Den nya kyrkogården ligger norr om den gamla kyrkogården. De båda kyrkogårdarna åtskiljs av landsvägen. Kyrkogården är indelad i tre kvarter. Kvarter A omfattar den sydöstra delen av kyrkogården, kvarter B den sydvästra och kvarter C den norra delen. Kyrkogården är lättöverskådlig och de tre kvartererna får här en gemensam beskrivning. För historik, se historiken för den gamla kyrkogården.

Detaljer av flygfoton från 1950 och 1959. Foto i Östergötlands läns museums samlingar.

Nya kyrkogården, den nord/sydliga mittgången från söder.

Allmän karaktär

Den nya kyrkogården har två helt olika karaktärer. Kvarter A och B, som troligen lades ut först, har en mycket öppen och strikt karaktär. Den öppna karaktären beror på att stora delar av kvartererna saknar gravvårdar. I kvarter A finns några gravvårdar mitt i kvarteret, i övrigt står de utmed kvarterens kanter. Den strikta karaktären beror på de

raka gravraderna utmed kvarterens ytterkant och de låga rygghäckarna. Kvarter C har karaktär av skogskyrkogård med svängda gravrader i björk- och barrskog.

Kvarter A från nordöst.

Kvarter B från nordväst.

Kvarter C från sydväst och den centrala delen från sydväst.

Omgärdning

Väster: en låg hagtornshäck avgränsar kyrkogården mot den öppna åkermarken.

Norr: den låga hagtornshäcken går utmed den västra delen av norra begränsningen.

I övrigt avgränsas kyrkogården här av ett taggtrådsstängsel.

Öster: en ca 1,3 m hög klippt hagtornshäck som även inramar den östra ingången till kyrkogården.

Söder: en direkt avgränsning saknas. Hagtornshäcken i öster går endast in en kort sträcka i öster och därefter är det olika buskage samt ett lågt träräcke till parkeringsplatsen.

Ingångar

Söder: pargrind av dekorativt järnsmide bestående av vegetativa slingor och i mitten ett hjärta omgiven av en strålcirkel. Konvext krön. Grindstolpar i tre delar av granit, lika grindstolparna till gamla kyrkogårdens västra ingång.

Öster: pargrind lika den södra grinden. Enkla fyrkantiga grindstolpar i granit med toppigt krön.

Södra grinden.

Östra grinden.

Vegetation

En trädkrans som huvudsakligen utgörs av almar.

Väster: åtta almar innanför hagtornshäcken. De fyra sydliga almarna är troligen äldre än de övriga fyra. Öster om almarna växer även björk.

Norr: åtta högvuxna almar.

Öster: två almar flankerar den östra ingången. Ytterligare en alm växer i sydöst.

Söder: sju björkar som del av trädkransen i sydväst. Nio högstammiga granar flankerar grusgången vid den södra grinden – fem granar i väster och fyra granar i öster.

I övrigt står det fyra kastanjer i norra begränsningen av kvarter A och B. I östra delen av kvarter A växer bl a ädelgran.

I kvarter C står det flera björkar i öster och söder, som en ridå framför blandskogen inne i kvarteret.

I kvarter A och B flankeras mittgången av en rygghäck av liguster med en rad gravar på var sida om häcken. Även vid den södra gravraden i kvarter A finns en ligusterhäck. En häck av ölandstok går i väst/östlig riktning i kvarter A och i kvarterets östra del finns två rygghäckar: rosor och berberis. I kvarter B står olika typer av mindre träd på den öppna gräsytan.

Gångsystem

Kvarter A och B omges av raka grusgångar med en nord/sydlig mittgång. En rad gravar finns söder om grusgången i kvarter A. I kvarter C går det svängda grusgångar som delvis kantas med gravar. Samtliga grusgångar övergår i en väst/östlig mittgång mellan kvarter A/B och kvarter C eller i den rundel som markerar övergången mellan de äldre kvarteren och det yngre kvarter C. Krossgrus.

Gravvårdstyper

De flesta gravvårdarna är låga och breda av grå, röd eller svart granit. I de centrala delarna av kvarter A står ett fåtal mindre gravvårdar i svart granit. De ser ut som s k linjegravvårdar men är familjegravar. Enligt uppgift var detta tidigare ett linjegravsområde, d v s här låg de enklare gravarna utan gravrätt till skillnad från de köpta gravplatserna utmed bl a mittgången. Vid den nord/sydliga mittgången står enstaka höga gravvårdar av ”bautastenstyp”. De tidigaste gravvårdarna är från 1920-talet. I kvarter A finns även ett sentida smideskors i koppar.

"Bautasten".

F. grenadjär från Knuthem.

Byggnader

-

Övrigt

Vattenposter.

Kulturhistorisk bedömning

På Vikingstad nya kyrkogård norr om landsvägen är karaktären av skogskyrkogård i den norra delen av mycket högt kulturhistoriskt värde, liksom den mer strikta och äldre karaktären i söder med gravvårdar från bl a 1920-talet. Skogskyrkogårdarna började anläggas i Sverige omkring 1920. Sedan dess har även äldre kyrkogårdar ibland fått en utvidgad del i form av skogskyrkogård när så har varit möjligt. Av äldre fotografier att döma är gångsystemet välbevarat och gångarna är viktiga för att kyrkogårdens karaktär ska behållas. Till kyrkogården hör de rikt utformade smidesgrindarna i söder och öster. Träden har en mycket stor betydelse för kyrkogårdens karaktär. Dels är det skogskyrkogårdens trädbestånd men även trädkransen. Den visar hur man även vid anläggande av nya kyrkogårdar under 1900-talet följde det äldre bruket med trädkrans runt kyrkogårdar.

Ett högt eller mycket högt kulturhistoriskt värde finns i enskilda gravvårdar. De äldsta gravvårdarna visar när kyrkogården togs i bruk. Titlar på gravvårdar säger en del om näringsliv och social struktur i en socken. På den nya kyrkogården märks bl a distriktsöverläraren, grenadjären och spannmålshandlanden.

Källor:

Bogårdsmurar i Linköpings stift, Östergötlands län, inventering del 1-3, Grenberger Byggnadsrestaureringskontor 2004.

Hansson, Hans-Erik m fl. Vård av gravstenar. Riksantikvarieämbetet. 2002.

Kulturhistorisk inventering av kyrkor och kyrkomiljöer utförd av Östergötlands länsmuseum 2003-

Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.

Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering.

Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.

Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar. 2001.

Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.

Östergötlands länsmuseums topografiska arkiv.

Muntliga uppgifter – Arne Asplunder

www.lantmateriet.se. Lantmäterikartor 1696

www.ostergotlandslansmuseum.se

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR MED KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen ”onumr. S om 042”. Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer.

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen ”granit” används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

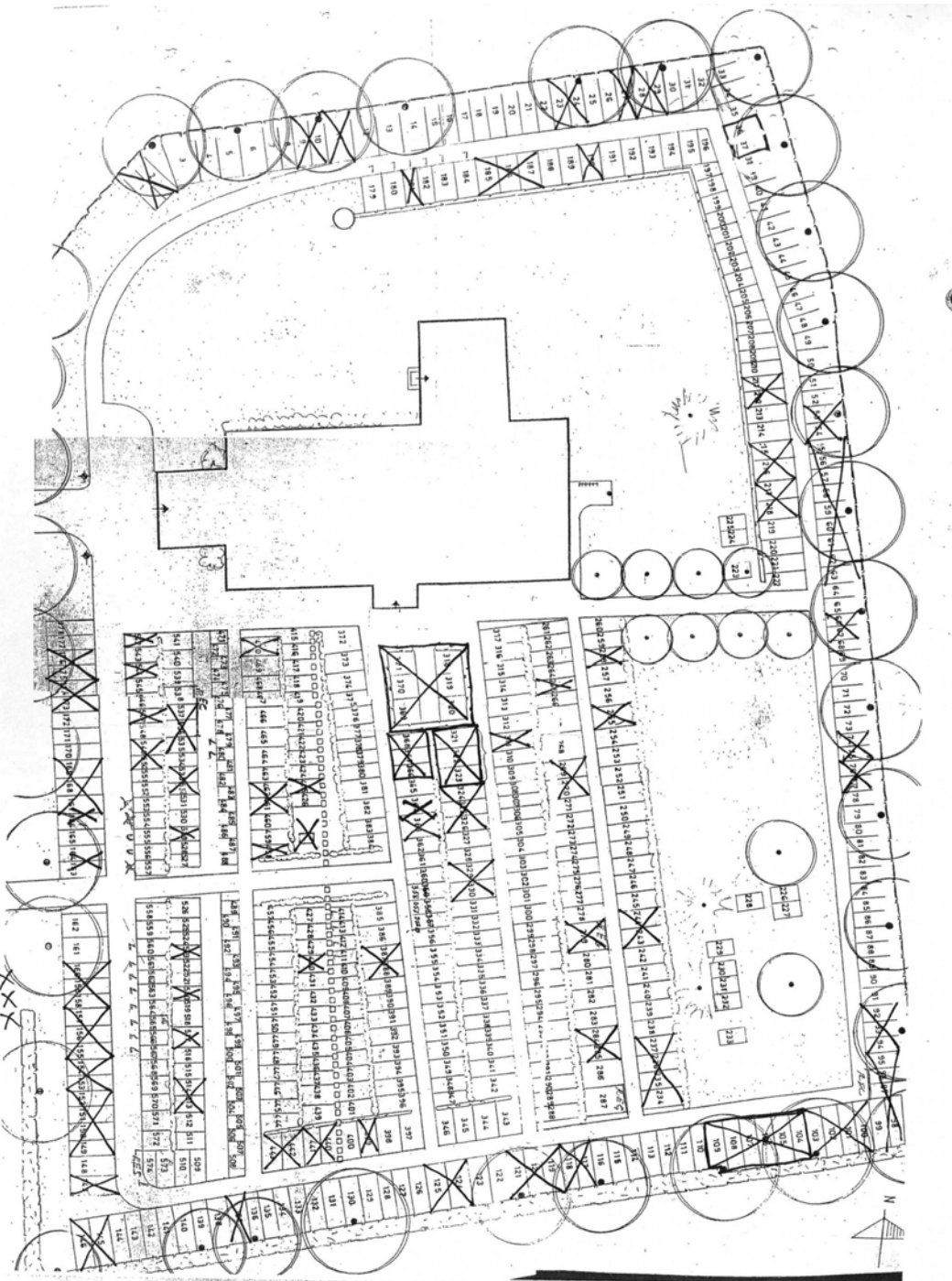
Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

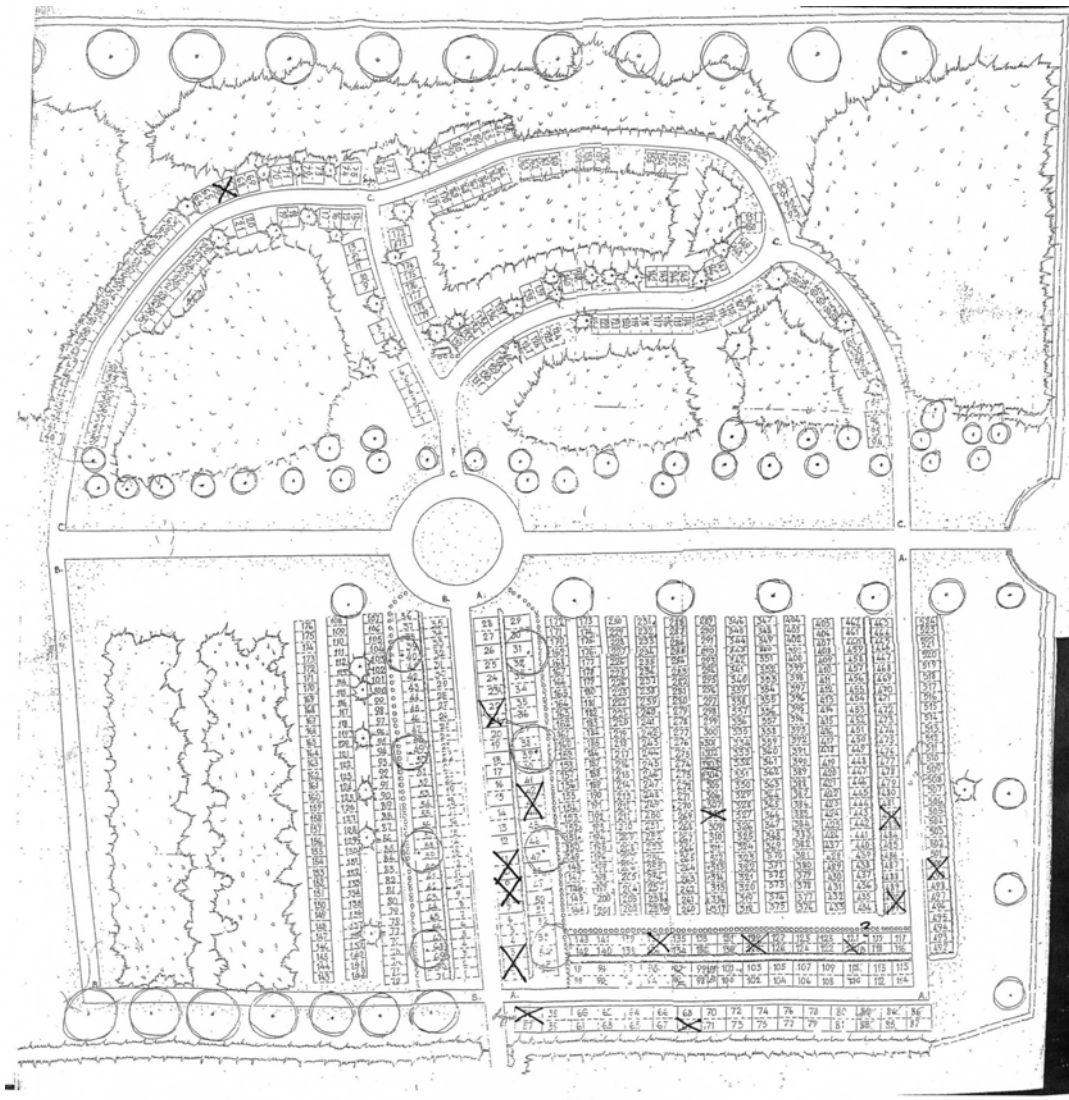
Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten m m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalhistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

Vikingstad gamla kyrkogård. Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse. X
 Gravvårdar med omgärdning markeras med fyrkant.

Vikingstad nya kyrkogård. Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse. X